Rozsnyai Ervin

Muszáj lennie fülnek valahol

Versek, prózák

Muszáj lennie fülnek valahol

Fuchs Ferinek és Anikónak

Tartalom

1. Idill . . . 5
2. Girolamo testvér . . . 5
3. Pára . . . 6
4. Szilánkok . . . 7
5. Egy szénrajz emléke . . . 16
6. Gallyak a családfáról . . . 17
7. Haláli . . . 18
8. A sakkbajnok . . . 21
9. Tárgyilagos . . . 21
10. Emberarcú . . . 22
11. Ismeretlen költő . . . 22
12. Összeállítás natúrban . . . 22
13. Macskadal . . . 23
14. Színek változása . . . 24
15. A torony . . . 24
16. Ötlet kerestetik . . . 26
17. Alternatívák . . . 26
18. Hamlet a kalózhajón . . . 27
19. Elszoktam a beszédtől . . . 27
20. Töprengő . . . 28
21. Etikus . . . 28
22. Nyomdahiba . . . 29
23. A semmi dicsérete . . . 30
24. A két magányos . . . 30
25. Rémes rímek és nyelvgyötrők . . . 31
26. Az öntevékeny váza . . . 33
27. Életkép . . . 33
28. Duzzogó paraszt . . . 34
29. Mennyei . . . 34
30. Irány Európa . . . 34
31. Istálló . . . 35
32. Maximum . . . 35
33. Kunz von der Rosen . . . 35
34. Machiavelli San Cascianóban . . . 37
35. Egykedvű . . . 39
36. Marcang . . . 39
37. Toll és lóvakaró . . . 39
38. Az írás akrobatikája . . . 40
39. Eszelős . . . 40
40. Lux perpetua . . . 40
41. Összegezés . . . 41
42. Csomagolás . . . 41
43. Nézelődés a folyónál . . . 41

44. A régi lányok 42
45. Keresni foglak 42
46. Hallgatag hűséggel 42
47. A kiáltás 43
48. Kürt és dob 43
49. Dadogva bár 44
50. Kalamár József éneke 44
51. Egy kötelezvény záradéka 45
52. Jóslat holdfényben 45
53. Hipnózis 46
54. Beatrice 47

Idill

Az idők jégfoggal harapnak.
Vére hull várandós nyaraknak.
Tücskök hajszálüveg-ciripjét
gonosz kis szelek tördelik szét.

Hűlt álmok — hóba dőlt vitézek —
nyitott szemmel az égre néznek,
halott a hold. Fél arca sárga,
felét egy dögmadár lerágta.

Hol van akárki, bármilyen lény,
ki ha szól, nem a semmi nyelvén?
Egy élő kis fűvecske hol van?
Hol a valahol a seholban?

Jel villan éber éjszakákon:
hol kialszik, hol újra látom,
innen vagy túl a szemhatáron,
innen vagy túl a lét szegélyén.

Talán üzenet, nem lidércfény.

Girolamo testvér

*"Ne féljetek a pásztorruhába bújt farkastól,
de féljétek Jézust, a pásztort."*
Fra Girolamo Savonarola

A liliom városában,
hol mosolyból köpenyt varrnak,
és alatta tőrt viselnek,
hol a szájból, mint veremből,
csusszan ki a szó sziszegve,
hogy torkokra tekeredjék,
hol a sarkon útonálló
rágalom les, és hazugság
csap le rád a kapualjból —
a liliom városában,
hol a bűnök fonadéka
sarcot vet a napsugárra,
téged szólongatlak, Jézus:
csillagok szelíd királya,
bárányfelhők fodrozója,

de bíránk is, ki a bűnre
lesújtasz, bár fedje bíbor,
és jutalmad csak a jóké —
im ajánlom szegény lelkem
kegyességed oltalmába,
im esengek: vess a tűzre,
adj váltságul a gonosznak,
hogy elhagyja ezt a várost,
és szélhordta hamvaimból
a te liliomod nyíljék,
a te rózsád illatozzék,
arcát fordítván a napra,
szirmait el nem hullatva.

Pára

Az éjszaka üvegén
mi ez a párafolt:
egy valaha-volt csillag
utolsó lehellete,
vagy első életjel, egy felsíró
újszülött csillagé?

Összeomlások és újjáalakulások robaja
vacogva elcsendesül a fényévek
közömbös jégmezőin,
sorsok keringenek
kérdéstelenül és kérdezetlenül.

Nincs nyelvük, hogy megszólaljanak,
sem szavuk, amit kimondhatnának.

Csak egy lehelletnyi pára sejteti
az éjszaka üvegén,
hogy egyszer megbolydul a csend,
s a kövek énekelni fognak.

Szilánkok

Katinak

1.

A műfordításról megírták már, hogy önfeláldozást kívánó mesterség. Az irodalomtörténet alig vesz róla tudomást, a világirodalom szinte egyáltalán nem. Pedig, aki valaha is próbálkozott vele, tudja, hogy sokszor nehezebb, mint eredetit alkotni. És a mi műfordításirodalmunk — amint szintén többen megírták már — az elsők között van a világranglistán: jelesebb okául szolgálhatna a nemzeti önérzetnek, mint a szittya származás vagy egyéb zoológiai ökörségek. Kiváltképpen akkor, ha a fordító túlszárnyalja ügyfelét, mint teszem azt, Arany János magát Shakespeare-t a Hamletnek ebben a sorában: "Rohadt az államgépben valami." Angolul: "Something is rotten in the state of Denmark" — azaz "Rohadt a dán államban valami". Hát melyik jobb?

Vajon saját nemzete érdeme szerint becsüli a fordítót? Arany, Babits, Tóth Árpád vagy a *Coriolanus*-t tolmácsoló Petőfi, hogy csak a legnagyobbakat említsem — őket még úgy-ahogy jegyzik. De ki tartja számon például Gábor Andor remeklését, a *Mirèio*-nak, Mistral provanszál nyelvű eposzának orgonazengésű magyar változatát? Vagy ki tud Soltész Gáspárról? A nagyszerű művészről, akinek a *Rókafi*-t, Goethe *Reineke Fuchs*-át megszólaltató hexameterei fénylőbbek a német versezetnél (a német nyelv körülbelül annyira alkalmas a hexameterre, mint medve a keringőzésre, a magyar viszont hajlékonyan belesimul bármilyen versformába, ha avatott mester bánik vele), s akinek mégsem jutott hely a nemzeti tudatban, még a Világirodalmi Lexikon "Goethe" címszavában sem.

Mindez asszociációként jutott eszembe, pusztán azért, mert Bandi bácsira gondoltam, ő pedig ebben a szupergazdag magyar műfordításirodalomban is a legelsők között van, Lope de Vegá-i szerintem jobbak az eredetinél, érdemes lenne visszafordítani őket spanyolra, persze csak akkor, ha akad olyan spanyol anyanyelvű költő-műfordító, aki méltó Bandi bácsihoz. És miért jutott eszembe Bandi bácsi? Azt hiszem, azért, mert nagyon szomorú vagyok mostanában, szeretnék egy kis vidámságot, szeretnék valami másra gondolni, legalább képzeletben kivergődni egy félórára a förtelemből, amely szájig ellep bennünket, és Bandi bácsi, szegény, olyan volt, hogy csupa vagy majdnem csupa vidám dolog él róla az emlékezetemben.

Furcsa, hogy bácsinak mondom. 58 éves volt, amikor egy ismerőse telefonon nyájasan megkérdezte: "Hogy van a gyomorrákod?" Mindenki tudott a rákjáról, csak ő nem. Addig legalábbis. Még abban az évben meghalt. Én e pillanatban idősebb vagyok nála, és úgy látszik, ez most már mindig így lesz. Nekem ő mégis *bácsi*. Hány éves lehettem? Ha nem tévedek: húsz, amikor megismertem. Vagy huszonegy. Az időbeli mezsgyét, amely a távoli múltban húzódott közöttünk, nem akarom átlépni, nem is tudnám. Nekem ő Bandi bácsi lesz, amíg világ a világ; ha megérném a százhúszat, az 58 évével akkor is ő lenne az idősebb.

Helyretette egyszer egy nagy butaságomat, így lettünk jóba. Az történt, hogy Foscolót fordítottam kedvtelésből és unalomûzőnek a kulturális társaság székhá-

zában, ahol részint a cég stencilezett értesítőjének munkatársaként loptam a napot, részint a levélhordó és kifutófiú tisztét töltöttem be — szóval munkaidőben, valakinek a szabad asztalához telepedve, belemerültem a "Hantok" fordításába (ezt a magyar címet adtam az olasz költő kétszázkilencvenöt soros művének, a *Sepolcri*-nak), amikor valaki a vállam fölött áthajolva megszólalt: "Hantok — jó, de mért nem tartod tyabályotyan a ritmutyt? Fotykoló nem örülne ennek, fiatykám." Észre sem vettem, mikor állt mögém Bandi bácsi; meg se kérdezte, mit csinálok, elég volt egy-két sort elolvasnia a szövegemből ahhoz, hogy fölmérje, miféle kontárkodás folyik itt, ki a kárvallott költő, és mi lenne a helyes eljárás — majd sajátos gügyögésével tudomásomra hozta felismeréseit. (Ez a szándéktalan beszédhiba illett az egyéniségéhez, szinte a jelképévé vált.) Újrakezdtem a fordítást, be is fejeztem. Nem tudom, nagy kár-e, hogy később az egészet elvesztettem, de azért sajnálom: Bandi bácsi sem nyilatkozott róla annyira elítélően, mint az első próbálkozásról.

Volt még egy hasonló esetem. Lefordítottam Alfred de Vigny nagy versét, a *Mózes*-t, úgy éreztem, sikeresen. Elbizakodottságomban megmutattam Bandi bácsinak, előre gyakorolva a szerény mosolyt, amellyel nyugtázni fogom elismerő szavait. Bandi bácsi egy pillantást vetett művemre. "Mért tyináltad rövidebbre egy tyótaggal?" Átfutotta. Visszaadta. "Egyébiránt..." Bővebb magyarázatokba nem bocsátkozott, én meg álmélkodásomban elfelejtettem megkérdezni, mit jelent az "egyébiránt". Honnan tudja, hogy rövidebb, nincs is nála az eredeti! Az ám; csakhogy a fejében megvolt.

Hány nyelvből fordított Bandi bácsi? Alkalmasint maga se tudta, tán még azt se, hány nyelven tud egyáltalán. Amikor megkérdeztem, bizonytalanul válaszolta: "Hát. Európában nemigen tudnának eladni." Volt az vagy tizenkét nyelv is, nem számolva a holt nyelveket. És mindegy, milyen szöveg: próza, vers, dübörgő klasszikus ütem vagy szivárványos szürrealista szóbuborék, akármi. Egyszer váratlanul állítottam be a lakására, éppen diktált, nyitott könyvvel a kezében járkált le-föl. "Ülj a helyedre, maradj csendben, és ne szólj senkinek arról, amit láttál. Babits az mondta, Joyce *Ulysses*-ének a lefordításához egy tucat fordító tíz évi munkájára lenne szükség. Én lefordítom egyedül hat hét alatt. Csak nem kötöm senkinek az orrára. Azt fogom híresztelni, hogy két évtizedig dolgoztam rajta. Akkor mindjárt jobban becsülik, nem?" Bandi bácsi kuncogott, nagyon büszke volt a ravaszságára. Ma már ugyan nem az ő Ulysses-ét forgatják, hanem Szentkuthy Miklósét, és abban sem vagyok biztos, hogy Babits pontosan úgy nyilatkozott-e, ahogyan itt idéztem. De a tény, az tény: Bandi bácsi hat hét alatt lefordította az irgalmatlanul hosszú könyvet, amelynek én, bár évek óta olvasom, képtelen vagyok a végére jutni.

Bandi bácsi néha ide-oda cikázott a nyelvek között. Hogy Petőfit fordított németre, abban még nincs semmi különös (mit beszélek, már hogyne volna), hanem olyasmi is előadódott egyszer, hogy a Bandiéknál megszokott népes vendégseregből valaki lefordíthatatlannak vélte Szabó Lőrinc egyik versét — erre Bandi átment a szomszéd szobába, és egy negyedóra múlva visszajött a vers német fordításával. Esetleg az angolt is megcsinálta azalatt? Meg a vendet és a hottentottát? Minden elképzelhető.

Igazából a *Faust*-ot szerette volna lefordítani, erről ábrándozott. Sohasem jutott rá ideje. Rengeteget dolgozott, két kézzel szórta a tehetségét, mint mulatós arisztokrata a vagyonát. Tehetséget herdált pénzért. Mire kellett neki a pénz? A vendégeire, a csütörtöki fogadónapjaira? "Tudod, észrevettem, hogy a feleségem mindig megelőz a pénztárakban. Bemegy előttem a szerkesztőségekbe, a kiadókba, és felveszi a honoráriumomat. Én erre, mit gondolsz, mit eszeltem ki? Különféle álneveken dolgozom, van már egy csomó álnevem. Mostanában sok új, tehetséges műfordító tűnik fel a lapokban, majdnem mindegyik én vagyok. De senkinek egy szót se!" Diadalmasan villantotta rám a szemüvegét, olyan elégedettséggel az arcán, amilyet akkor érezhetett, ha rábukkant hirtelen a bujkáló kincsre, az idegen vers pontos magyar mására. És vélhetőleg azért osztotta meg velem a titkát, mert kellett neki valaki, akinek eldicsekedhet a ravaszságával — amely, tárgyilagosan szólva, vetekedett az én műfordítói babéraimmal.

Ez a páratlan ravaszság máskor is megnyilvánult. A 15-ös buszon utaztunk egy téli napon, felszáll a Kálvin téren egy magas, testes, szemüveges úr, sötét felöltőben, sötét kalappal. "Szervusz, Bandi!" "A, tyervuty, tyervuty! — motyogja Bandi szórakozottan, láthatólag nem tudja hová tenni az ismerőst. — Hát hogy vagy, hogy vagy?" "Köszönöm, megvagyok — nyugtatja meg Bandit az ismerős. — Most jövök a rádiótól, találkoztam a Margittal." "A Margittal? Milyen Margittal?" "Hát a feleségeddel." "Ja, igen, a feletyégemmel. A rádiónál... — Bandi mintha elkomorult volna egy pillanatra. — Na éty hogy vagy egyébiránt? Mi újtyág az üzemben?" "Az üzemben?" — csodálkozik az ismerős. "Úgy értem, a munkahelyeden." "A minisztériumban?" "Persze, hát ott dolgozol, nem? Ugye könyvtároty vagy ott?" "Nem, államtitkár."

Miután az ismerős leszállt, Bandi bácsi tájékoztatott. "Tudod, nem jöttem rá rögtön, hogy ez a Bóka Laci. Azért tettem föl neki keresztkérdéseket. Hogy mi újtyág az üzemben. Valahol csak dolgozik! Hanem ez a Margit... Megint megelőzött, és amilyen feledékeny vagyok, a rádiónál elfelejtettem álnevet használni."

Bandi bácsi a székházunkban tevékenykedett, ugyanott, ahol én, azzal a jelentős különbséggel, hogy ő igazán tevékeny volt. Rendszerint a manzárdszobában tartózkodott, Erzsike és Iluska társaságában. Iluska verébarcú, törékeny, hervadó özvegyasszony volt, nyomdafestéktől maszatosan a stencilgépet tekerte naphosszat; Erzsike pedig, a himlőhelyes vénlány, aki egész életét grafikus bátyjának szentelte, az írógépet verte kifogyhatatlan energiával. Ha lélegzetnyi szünethez jutott, a bátyjáról beszélt, néhány metszetét kiszögelte a falra, tényleg szépek voltak — vonuló tömegek, tömbszerű munkásarcok, kicsit érződött Masereel és Käthe Kollwitz hatása. Bandi bácsi gyakran diktált Erzsikének, s ez nemegyszer lélegzetelállító mutatvány volt: magam láttam, amint egy keresztrímes szakaszokból álló, elég hosszú Tvardovszkij-verset mond gépbe *kapásból* magyarul, húsz-huszonöt perc alatt elkészült vele. Dalszövegeket is fordított, a *Bugyonnij-induló*-ból lett egy kis galiba, kivonták a forgalomból. Bandi bácsi szövege ugyanis így hangzott: "Ha netán e házába / betör újra a kába, / Vorosilov, a hős, jelet ád / s hara-gossria-dóvalavö-rösslobo-góval / megy a régi Bugyonnij-brigád." Remekül pattog, szó se róla; nem is a ritmussal volt baj, hanem azzal, hogy a "kábá"-t Bandi bácsi főnévnek szánta, ám a rosszindulatúak Vorosilov jelzőjeként értelmezhették.

A manzárdszobába vittem fel Bandi bácsihoz a kiugró arccsontú, tatárképű, lógóbajszú költőt, aki néhány évtizeddel később a magyar emigráns-irodalom "nagy örege" lett, akkor azonban ez még nem látszott rajta. A portás tisztázatlan okokból hozzám küldte; így hát a bemutatkozás után nekem nyújtotta át megtekintésre friss, ropogós versesfüzetét. Régi nevét a címlapon átragasztva az újonnan választott nevvel, ezt fogja viselni "nagy öreg" korában is, de a ragasztás nem volt tökéletes, átütött alóla a turáni küllemű szerző eredeti, német hangzású neve. Átlapoztam a füzetet, az egyik vers utolsó szakasza mélyen emlékezetembe vésődött. "Ibn ben Akiba legyen tevéled, / a jó nem ellensége a jobbnak, / és ne feledd: ha kipipikéled / és kirázod, utána el ne dobjad." Nos, voltak ezzel a szakasszal problémáim. Először is, mi az, *amit* kipipikélek? Tudtommal nem ugyanaz, mint *amivel* pipikélek, a kettő lényegesen különbözik egymástól, és ha a másodikról még el tudom is képzelni, hogy eldobom — bár nem örömest tenném —, azt már nem, hogy kipipikélem, sem pedig az elsőről azt, hogy eldobom. Továbbá: mi az, hogy "ibn ben Akiba"? Valaki vagy "ibn", vagy "ben", egyszerre a kettő nem lehet — olyan ez, mintha Petroviesfinak vagy Petőfieviesnek hívnék egy régebbi költőt, akiből sohasem lett "nagy öreg". "Menjünk fel Bandi bácsihoz" — ajánlottam ennélfogva rabbi Akibának, ahogy a kacagányba kívánkozó etelközi atyafit magamban elneveztem.

"Tyé val te költő vagy?" Bandi bácsi higgadtan meregette a bajuszként lengő varkocsutánzatot, sok mindenhez hozzászokott a művészvilágban. Belekukkantott itt-ott a versesfüzetbe, félretette. "Minden tyütörtökön baráti öttyejövetel van nálam, gyere el, majd megbetyeljük, mit tehetünk érted." Ezzel a maga részéről befejezte volna a kihallgatást, de a költő nem vett tudomást róla. "Írtam én egy regényt is" — jelentette be szokatlanul mély hangján, amely szinte kilógott a kis padlásszobából. "Regényt? Nagyon érdekety. Milyen időben játtyódik, a jelenben?" "Nem a jelenben." "A múltban?" "Nem a múltban." "A, tehát a jövőben." "Nem a jövőben." Ez már a hidegvérű Bandi bácsit is kezdte megviselni. "Se a jelenben, se a múltban, se a jövőben? Akkor milyen időben?" "Képzelt időben. Szörnyen lerántották a lapok!" Úgy mondta, mintha azt újságolná, hogy tegnap vette át a Nobel-díjat a svéd királytól. "Nagyon érdekety" — ismételte Bandi bácsi fegyelmezetten. — Hát tyak gyere el valamelyik tyütörtökön." Ám Akiba még mindig nem látta elérkezettnek az időt a távozásra. "Kéne nekem egy asszony" — közölte teljesen váratlanul. "Egy attyony? Minek az neked?" "Hogy adminisztráljon engem. Kéne egy asszony, aki adminisztrál." "Egy attyony... Gyere el valamelyik tyütörtökön, a feletyegem, a Margit, majd kerít neked attyonyt." "Az jó lesz. Csak nem tudom, mit fog szólni hozzá a feleségem."

2.

E párbeszédatag, amely valóságos, nem képzelet szülte személyek között folyt le — szóról szóra úgy, ahogyan itt olvasható —, most e történelmileg abszolút hitelesen és híven reprodukált párbeszéd után hadd fordítsam az emlékezet szemének reflektorait egy másik valóságos személyre, aki már eddig is hátul izgett-mozgott a bedíszletezett színpadon, élő-e, holt-e, nem tudom, de valaha élt, arra bizonyítékom van, én magam lévén az a személy. A következőkben tehát arról szeretnék beszámolni, hogy mi mindennel traktáltam Bandi bácsit, amikor — talán

mert nem volt gyereke — egy félszeg apa rejtőzködő gyengédségével rólam, a barátaimról, a mindennapjaimról tudakozódott. Elmondok néhány apróságot, főleg vidám történeteket, azokban lelte kedvét leginkább, azokat idézem fel én is a legszívesebben.

Melyik is volt életem legvidámabb időszaka? Várjunk csak: a pontosság kedvéért mondjunk talán viszonylag legvidámabbat, vagy viszonylag legkevesbé... hoho, álljon meg a menet, nem panasznapon vagyunk. A legvidámabb idők kétségkívül azok voltak, amikor Juci és Jóska fogadtak magukhoz, nem sokkal a háború után. Fiatal házaspár, az illegalitásból ismertem őket, házasságkötésükkor Jucinak, mivel hiányzott még egy kis ideje a nagykorúsághoz, én írtam a szülői beleegyezést. A Szigony utcában laktunk, nem vetett fel minket a jómód, előfordult, hogy öt szem megyort osztottunk háromfelé, az volt a vacsoránk. Jóska gyárban dolgozott, a gépeket kapartak ki a romok alól, napi egy tányér adómentes leves volt a nettó jövedelme; mi Jucival bejártunk az egyetemre talicskázni, bizonyos óraszámú romeltakarítást kellett teljesíteni a felvételhez. Szóval anyagilag nem álltunk valami fényesen, ezért mindenféle üdítő szellemi tevékenységgel igyekeztünk gondolatainkat néhai paprikáskrumplik fájó emlékéről célszerűbb irányokba terelni. Egy este például kitömtem magam két gumilabdával, Juci megkötötte rajtam pettyes egszínkék fejkendőjét, úgy álltam ki a nyitott ablakba, miközben házigazdáim a szomszéd ablakból, a függöny mögül lesték a fejleményeket. Jön egy pasas, lepisszegek neki (az első emeleten laktunk). Felnéz, magára mutat, aztán énrám a magasba. "Felmehetek, kislány?" Mutató- és hüvelykujjamat összedörzsölve jelzem, hogy ingyen nem. A pasas kérdő mozdulatot tesz. "Mennyi?" Többször egymás után szétnyitom mind a két kezemet: "Száz." A pasas sajnálkozva a zsebére üt, annyi pénze nincs, visszamutat: "Ötven." Juci és Jóska csuklanak a röhögéstől. "Ha nincs pénzed, mi a franconak molesztálsz egy védtelen nőt?" — méltatlankodom a tőlem telhető legmélyebb basszushangon, jó hangosan, hadd hallja az utca. A pasas szetnéz, nem érti mindjárt, honnan jön a hang, aztán iszonyatos káromkodások közepette, öklét rázva el.

"Mityoda infantility marhák voltatok — állapította meg Bandi bácsi alig titkolt elismeréssel. — Sok ilyen bárgyúság száradt a lelketeken?" Érdeklődésétől vérszemet kapva, elmeséltem egyéb kalandjainkat is, a dohánnyal, a mikrofonnal és Adolffal.

A dohányt felkirlosszatkötött kekszesdobozban hozta haza Jóska, valami különmunkával kereste (zsákokat segített lerakni egy élelmiszer-spekuláns kocsijáról). Cigarettahüvelyt is hozott vagy háromszázat, meg kettő darab töltőt. A töltő — nem hiszem, hogy ma még használnának ilyesmit — cigaretta alakú fémhenger, szét kell nyitni, egyenletesen beleszórni a dohányt, fapálcikával lenyomkodni, aztán ráhúzni az összecsukott hengerre a hüvelyt, tudományos néven hülznit, és beletolni a pálcikával a rúddá préselt dohányt. Egyszerű, legalábbis látszólag. Valójában kifinomult művészi érzéket igényel, mert ha sok a dohány, elrepeszti a hülznit, ha kevés, kipereg belőle. A kényes műveletet ketten végeztük a konyhaasztalnál Jucival. Jóska szintén ott ült, de nem vett részt az érdemi munkában, csak tette a malíciózus megjegyzéseket, valahányszor egy hülznit használhatatlanná silányítottunk. Juci kifakadt: "Mit kritizálsz, inkább csinálnád te is." "Az én feladatom a szellemi munka — felelte Jóska méltósággal. — Kiszámolom,

hogyan fogunk megg[illegible] Egyebként is csak két [illegible] van." Amíg mi a hüzlniket [illegible], ő [illegible] Kereskedett a [illegible] kaptak, délibábos magasságokba röppentek, beregyaltek az aranyló horizontokat. "Ha ezt [illegible] eladtuk, veszünk a pénzen kétszer ennyi dohányt meg hülznit. Ha csak minden [illegible], vagy nem [illegible], harmadnap duplázzuk [illegible] meg [illegible] egy hónap [illegible] Debrecenbe egy zsák prima dohányért. Félév se telik bele, és vagonnal hozhajuk a dohányt Pestre. Holnap megérdeklődöm a MÁV-nál, mennyiért lehet vagont bérelni." Gondolatban [illegible] kertünk [illegible] medencéjében [illegible], [illegible] villákban [illegible] saját becsiszeletlanket, olyan gazdagok voltunk, hogy mindegyikünknek két [illegible] jutott. Sajnos, a hülznik repedeztek. Nekem valahogy a dohány illata se tetszett igazán, mintha [illegible] mélében [illegible] volna ert [illegible] származású növényt a kelleténél hosszabb ideig. Minek szaporítsam a szót: amikor azt a keves, lotyogó vagy [illegible]-halmazállapotú szivarkaféleséget, amit egyáltalán sikerült létrehoznunk, megkíséreltük áruba bocsátani a Teleki téri ócskapiacon, [illegible] nem tettlegességre vetemedett a háborgó közönség.

A mikrofon, öt méter vezetékkel együtt, szintén Jóska keresménye volt. Ezt is [illegible] harácsolta össze, valami rádiókereskedőnél, aki pillanatnyilag [illegible] és Napóleon-arannyal foglalkozott. Juci nem méltányolta eléggé a [illegible]. "Ezért cipelted neki tegnap is a [illegible], normális vagy te?" "Egy kiló [illegible] is hoztam, nem? — védekezett Jóska. — A mikrofon pedig nagyon hasznos találmány, modern ember nem nélkülözheti. Ki kell próbálni, [illegible]" Volt egy [illegible] rádiónk, abba [illegible] a nélkülözhetetlen holmit. Működött. Beletegeztünk, [illegible] a rádióból [illegible] saját hangunk, lehetett erősíteni, halkítani, mint az igazi rádióhangot. Jóska állatokat utánzott, a rádió ugatott, [illegible], bőgött, mekegett. A csoda láttán Juci is megenyhült, népdalestet rögtönzött [illegible]. [illegible] tudományos előadást tartottam a halogének mikrokoncentrátumának metafizikájáról. Attól kezdve nap mint nap egymással versengve törtük a fejünket új műsorokon. "Indítsunk rádióposta[illegible] — súgta Juci a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "Majd mi. Én már írom is az elsőt."

[illegible] Berendeztük [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Csak úgy kergették egymást [illegible] Az [illegible] vendégeknek híreket mondtunk, akkora képtelenségeket, hogy azokat csak a [illegible] tudta [illegible] felülmúlni [illegible] [illegible] hogy az [illegible] [illegible] Nemszeretem vendégeinknek [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Egyszer [illegible] [illegible] az egyetemen. Szondiért lelkesedtek. Valami [illegible] [illegible] [illegible] Jóska [illegible] a rádiót. "Híreket [illegible] Szondi [illegible]

[illegible] magyar [illegible] Budapestre. Különvo- [illegible] Nyugati pályaudvar. [illegible] Mivel már elmúlt [illegible] [illegible] "[illegible]" Mi majd [illegible] "különvonat" — rebegte az asszonyka áhítattal.

És Adolf? [illegible] amíg Jóska, egy [illegible] helyreállítani munkálatait [illegible] [illegible] Megnézem közelebbről, a koponya villant rám [illegible] [illegible] hogy [illegible] lássák, hogyan [illegible] nem bírták tovább a [illegible] [illegible] Adolf [illegible] ám szellemileg ép tanügyi koponya.

Amikor Adolf bekerült, még nem tudhatta, milyen funkciók várnak rá. De [illegible] a vendégek [illegible] kellett ellátnia. [illegible] hímzett párnákkal [illegible] emberi méretűvé [illegible] paplant terítettünk rá [illegible] pedig egy pár [illegible] Ha vendég [illegible] "Papa alszik." Ha a vendég új volt, [illegible] — nem Adolf- [illegible] Az [illegible] vendég Adolfra pillantva [illegible] "Aha"; esetleg a szoba [illegible] "Csak nem beteg?"; vagy [illegible] elmagyarázott bennünket: "Cipőstül ágyba, mert engedtek neki!"

Ám a kezdeti sikerek ellenére, Adolf ezzel a szereplésével nem tudta stratégiai [illegible] Valami újat kellett kitalálnunk. Feltehetnénk őt például a [illegible] kell erősíteni rá, hogy rögzíthessük, mint egy [illegible] Csengetéskor majd ő nyit ajtót. Persze, [illegible] nem jöhet. [illegible] hogy ki fényesen [illegible] egy [illegible] cilinderben [illegible] tudja, hol szedte össze. [illegible] de a jelentéktelen hibát [illegible] el lehetett hárítani. A cilinder [illegible] Adolfnak [illegible] ki kell tömni újságpapírral — [illegible] cilindert —, mert anélkül Adolf belesüpped. Készen [illegible] Csengetnek. [illegible] "[illegible] még vendég [illegible]" — [illegible] Jóska, [illegible] Adolf [illegible] ajtót nyitni. De nem jut el [illegible] Adolf végzetes balesetet szenvedne, ha Jóska el nem kapja.

Adolf utolsó útja az egyetemre vezetett. Úgy gondoltuk, nem ártana neki egy [illegible] [illegible] korokban. Felajánlottam, hogy másnap reggel, Adolffal a fejemen, felvonulok a Szigony utcából a tudomány

Múzeum körúti szentélyéig. "Lepedőben?" "És az órákra is beülsz vele? Annyira szomjazik a tudásra." Nem, egyikről sem lehet szó. Tartsunk mértéket, óvakodjunk a szélsőségektől.

A kitűzött időpontban nekivágtunk. Juci a jobbomon, balkéz felől Jóska, aki aznap délutános volt. Elkapott a lámpaláz, mit tagadjam. Hamar kiderült azonban, hogy az égvilágon semmi ok rá. Várakozásunkkal ellentétben, a járókelők ránk se hederítettek: ki félszemmel odasandítva továbbsietett, ki lesunyt fejjel elosont, némelyek, mintha semmit se láttak volna, egykedvűen elballagtak mellettünk. Teljes részvétlenség, csúcsforgalom idején. Az érdeklődés élénkítésére hangosan, ahogy a süketek beszélnek, megkérdeztem Jóskától: "Archibald kérem, hogy állnak a hamis váltóink?" "Köszönöm kérdését, milord — ordított vissza Jóska —, a múlt héten köhögtek egy kicsit, de már felépültek, hála a gondos ápolásnak." "Igen örvendetes. Hanem önről, asszonyom, kedvezőtlen értesüléseket kaptam. A rossz nyelvek szerint újszülött hármasikreit Kispesten a reterátba dobta." Juci emelt hangon kikéri magának. "Aljas rágalom! Nem is hárman voltak, csak ketten, többször átszámoltam őket." Semmi. Olyan volt a nyüzsgő utca, mintha nem emberek közlekedtek volna rajta, hanem átnedvesedett gyufaszálak, amelyeket a jóisten se tudna lángra lobbantani. Egyedül egy kocsis rikkantotta el magát trappoló söröslovai mögött a bakon: "Hé, emberek, ott megy a halál! Ni, hogy grasszál, a fene a képit!"

("Az az egy kocsis, azt mondod? — szólt Bandi bácsi komoran. — A történeted morbidabb, mint hinnéd.")

3.

Most pedig engedjék meg, mélyen tisztelt hölgyeim és uraim, hogy Jucitól és Jóskától elbúcsúzván, bemutassam önöknek végéhez közeledő bohókás játékunk újabb szereplőjét, a menyasszonyomat. Ez itt Zsuzsa; mint bizonyára észrevették, nálam tizenegy hónappal és három nappal fiatalabb. Mivel a világ szemében összetartoztunk, Bandi bácsi együtt hívott meg bennünket jövő csütörtöki fogadónapjára. De addig van idő bőven, és hogy ne vesztegessük hiába, beszélek egy kicsit önöknek Zsuzsáról.

A székházunkban barátkoztunk össze, Bandi bácsi is onnan ismerte; Zsuzsa elég sűrűn bejárogatott, fellépett a Társaság műsoros estjein. Színésznő volt, akkortájt a Nemzetiben játszott *Az ember tragédiájá*-ban. No nem éppen Évát, arról csak álmodozott, hanem egyelőre ("egyelőre" — maga a főrendező fejezte ki magát ilyen ígéretesen), szóval egyelőre a virágáruslányt a londoni színben. "Kis ibolyák, első hírnökei a jó tavasznak. Vásároljanak! E kis virág a szegénynek kenyeret, És a gazdagnak is szép éket ad." (Vagy rosszul emlékeznék? A legújabb kiadás másképp közli: "Kis ibolyák, első követei A jó tavasznak. Vásároljanak! E kis virág az árvának kenyeret, És a szegénynek is szép éket ad." A "követei"-t leszámítva, nekem a másik változat jobban tetszik.)

Hozták a darabot, elmentem este Zsuzsáért a színházba. Tíz-negyedtízre negyedik került sorra a londoni szín, a jegyszedők beengedtek, ismertek már a próbákról. Végignéztem, hogyan árulja Zsuzsa az ibolyát, utána megvártam a művészbejárónál. Elmesélte, ki mindenki tett neki aznap a színházban szerelmi ajánlatot (férfiak, nők vegyesen), hol rontotta el Éva a szövegét, milyen vicceket hallott a

kollegáktól a színpadon. (Viccekkel szórakoztatták egymást unalmukban, vagy lóversenytippeket vitattak meg, mialatt Ádám Évával meg a világtörténelemmel szöszmötölt, a hölgyek pedig olcsó ételek receptjeit csereberélték.) Hazamentünk őhozzá, bekaptunk valamit. Zsuzsa egyre izgatottabb lett, alig győzte kivárni napirendünk következő pontját. "Gyere, kezdjük már" — sürgetett türelmetlenül. Utasítására lelekúdtem az épülő piramis tövében a szőnyegre haldokolni, ahogy egy veresre korbácsolt egyiptomi rabszolgához illik. Zsuzsa letérdelt mellém. "Oh jaj, ki fog majd engemet szeretni?" "Rám ne számíts" — akartam mondani, de beugrott a szövegem. "Én többé nem. Felejts el, nő, örökre." Egyet-kettőt hörögtem, kiszenvedtem. "Mi szép halott, oh, Istenem, mi szép!" — jajveszékelt szerencsétlen özvegyem, oly szívhez szólóan, hogy megsajnáltam magam.

Szóval csütörtökön együtt mentünk fel Bandi bácsihoz. "Tyervuty, édety kityi lány!" Bandi bácsi minden nőt így üdvözölt, fiatalt, öregecsket egyaránt, és mindját megpuszilta, meg is tapogatta a soronlevőt, mint most Zsuzsát, de olyan tündéri ártatlansággal, hogy senki sem vette tőle rossznéven. Nagy társaságot találtunk már együtt, ismerősöket és ismeretleneket, a kályha mellett például egy kopasz, kopecos, szemüveges bácsi üldögélt, őt még sose láttam. Bandi bácsi bemutatott minket, nem külön-külön mindenkinek, csak úgy általánosságban: Zsuzsát mint figyelemre méltó tragikai tehetséget, akiben — meglehet — egy új Jászai lappang, engem, mint a műfordítás reménységét, aki a szöveg iránti feltétlen tisztelet elsajátítása esetén akár az ő örökébe léphetek. "Nem tyavalnál nekünk valamit, édety kityi lány?" "Mit szavaljak, Bandi bácsi?" — kérdezte Zsuzsa tágra kerekült tragikaszemmel, lírai melegséggel a hangjában, félig mosolyogva, félig elmélázva. Játszott; jólesett neki, hogy szerepeltetik, de azért megjátszotta, hogy jólesik neki, mert szokásává lett azt is megjátszani, amit igazából érzett. (Én a valódi Zsuzsát szerettem, a játék nélkülit, csakhogy ő maga lassan eltűnt a játék mögött; alighanem ezért szakadtunk el egymástól — mikor is? Fél évszázada? Annyi talán megsincs...) "Hát tyavald el, mondjuk..." — és Bandi bácsi megnevezte egy ismert költőnk ismert versét. Tiltakozni akartam, akkoriban se azt a költőt, se a verset nem tartottam sokra. Már a nyelvemen volt a lekicsinylő, megfellebbezhetetlen minősítés, amikor egészen véletlenül, éppen abban a tizedmásodpercben, a kályhánál üldögélő kopasz bácsira esett a pillantásom, és sikerült még időben elharapnom a majdnem kimondott ostobaságot. Ő volt a költő, az ő versét kérte Bandi bácsi, nyilván kedveskedni akart a vendégének. Atyaisten — remegett a gyomrom, mintha egy távoli, biztonságos magaslatról néznék vissza a szakadékra, amelyikbe kis híján belebuktam. Zsuzsa elszavalta a verset, megtapsolták, a költő a szemüvegét törölgette. Ezzel a verssel vették fel annak idején a színiiskolára a tizenötéves Bajor Gizit.

*

Emlékek — gyökereim ebben a földben, idekötnek, mint a dal, amelyet az erdők tanultak valamikor a tavaszi széltől.

Másféle szél jár ma, szeszélyes, alattomos. Ezért jutott eszembe mindenféle régi történet, és végül a költő, amint a kályhánál üldögélve, a szemüvegét törölgeti. Ne haragudjon, Ernő bácsi, kérem (szokott haragudni egyáltalán?): látja, meg kellett öregednem ahhoz, hogy becsülni tudjam az Ön művészetében az angyali

jóságot és derűt, még az érzelmességet is — minél kegyetlenebbek az idők, annál inkább.

Keresem az emléktáblát a házon, ahol lakott. Világos négyszög süt ki a falból, tüzel, mint a gonosz indulat. Ne tessék odanézni, Ernő bácsi, gyerünk innen!

Mit akarnak Öntől, mit kérnek számon? A mesevilágot, ahova anyátlan kisfiúként behúzódott bánatában? A félénk mosolyt, amelyet jobb híján védelemnek szánt az ütések ellen? Azt, hogy önfeledten tudott örülni az akácvirágnak? Ámbár.. ha meggondolom, nem is volt Ön annyira ártatlan és ártalmatlan. Van a rovásán ez meg az. Vallja be töredelmesen, hogy a szegényekhez húzott, az elesetteket pártfogolta. Ne tagadjon, a nyomozati hatóság döntő bizonyítékokkal rendelkezik. Önnek szíve volt, a szívében meg emberség, a tanúk egybehangzóan állítják. És ráadásul zsidó volt.

Elég ok a táblaleverésre, nem? Több is a kelleténél.[*]

[*] A tiltakozások hatására a táblát (már? egyelőre?) visszahelyezték. — *R. E.*

Egy szénrajz emléke[*]

Főiskolás voltál,
délutánonként modellt ültem neked,
portrét rajzoltál rólam, szénnel.

Az a rajz régen elveszett,
az én szén-arcom, meg a te igazi arcod, hajlékony lány-alakod,
fiatal holdunkat csapdába csalta
egy barlang hűvös labirintusa.

Ám a napokban
megcsapott fénykép-szemed fekete lángja
az újságból, mely rád emlékezett,
rád, meg a képeidre
Hát ilyen voltál?
Ismerkedem veled:
szemed mögött, a homlokod mögött
szorongó foltok, elcsukló vonalak,
színek tántorgó fél-sikolya, ez voltál?
Ki görgette rád az éjszaka idomtalan köveit,
hogyan álltad meg üvöltés nélkül,
alig hallható, szinte csak önmagadhoz szóló,
szégyenlős jajszavakkal?

Amikor engem rajzoltál,
mit is tudtunk egymásról, önmagunkról?
Látod, én későn eszmélő vagyok.

suta, mert nincs merszem a kudarchoz,
ezért nem válaszoltam soha arra,
amit soha ki nem mondtál.

Ne haragudj.

De azért segíthettél volna egy kicsit, nem gondolod?

Ha megint *akkor* volna,
ha modellt ülhetnék neked a visszaforgatott időben,
míg tekintetedet hol rám, hol a papírra sugározva,
átrajzolsz a szívedben olyanná,
amilyennek sohasem sejtettem magam,
bizony nekigyürkőznék, és kimondanám
nagy elszánással azt, amit már
szívesen sürgettél volna, ha nem vagy éppoly bolond,
mint én:

— Kedvesem, hagyd most a rajzot,
tedd le a szenet.

A "Hegyet zúzván" c. füzetben közölt vers módosított változata.

Gallyak a családfáról

Andrisnak

Kanadába kiszármazott nagybátyám, Vilmos bácsi, halála évéig hazajárt nyaranta, hogy a Lukács-fürdőben kezeltesse az ízületeit; így még az útiköltséget beszámítva is kevesebbet költött, mintha odaát adta volna magát orvoskézre. Amíg pesti lakosok voltunk mind a ketten, néha évekig nem találkoztunk, de miután a világ túlsó felére költözött, kisebb lett a távolság közöttünk. Utoljára 92 éves korában láttam: meghívott a Fórum teraszára konyakozni, és az igencsak mértékletes kortyolgatás közben atyailag leckéztetett: "Te ökör, hü vagy, minek foglalkozol tudománnyal? Írjál inkább szexről, kuplerájról, abból jön a pénz!" Hát igen, van benne valami, de azért vélhetőleg a pénz se minden, erre abból következtettem, hogy Vilmos bácsi elpanaszolta: "Kijönni a kádból, az az igazi probléma!" (Egyébként nagyon fiatalos volt, nem látszott többnek 75 évesnél, a Fórumból hazatérőben bizonyára ezért nem adta át neki senki a helyet a tömött 2-es villamoson.)

Remek memóriája volt. Például hat vagy hét évtized távlatából név szerint emlékezett egy osztrák vámparancsnok alezredesre, aki őt meg a bátyját, leendő apámat, majdnem elkapta a határon, amint Bécsből jövet át akartak csúszni valami csempészáruval. "Nem először jártuk meg azt az utat", mondja önérzetesen Vilmos bácsi, és nagy élvezettel számol be a trükkről, amellyel az ő találékonysága mentette meg mindkettőjüket a lebukástól. Ezt a történetet családi ereklyéim közt

őrzöm, a gyerekkor emlékfoszlányaival, megsárgult levelezőlapokkal, meg a keménypapíron rögzített, barnás tónusú világháborús fényképpel, amely apámat ábrázolja császári és királyi mundérban, őrvezetői csontcsillaggal a gallérján. (Apám egyszer katonaruhában sétálgatott a körúton egy lánnyal, és annyira belemerült az udvarlásba, hogy elmulasztott tisztelegni egy szembejövő főhadnagynak. A tiszt, pelyheskepű ifjonc, üvöltve oktatta ki a szolgálati szabályzatra a vigyázzba meredt, megszégyenített katona szíve szépséges választottja, majdani anyám előtt.)

Vilmos bácsi távolabbi őseimről is tudott történeteket. Az egyik történet az ő két nagybátyjáról szólt, két ikerfivérről, akikkel gyerekként találkozott utoljára. Derék szép szál legények voltak, Ferenc József gárdistáiként szolgálták le a katonaidejüket Bécsben. Leszerelésük után hazamentek a falujukba. Hanem egyszer csak kifigyelték, hogy a szomszéd paraszt az ő kaszálójukon legelteti éjszaka a lovat. Meglesték, a jóég tudja, mit műveltek vele. Hamarosan nyomuk veszett; egyszer még jött róluk valami kósza hír Amerikából, azóta semmi.

A másik történetet Vilmos bácsi a nagyapjától hallotta, az pedig az ő nagyapjától. Ennek az utóbbinak a nagyanyja, tehát — ha jól számolom — az én ük-dédanyám az ukrán síkságon élt valahol, és egy napon megözvegyült. Nagy bánatában nem bírt megmaradni azon a földön: pénzze tette, amit csak lehetett, vásárolt öt lovat, a gyerekeket szekérre rakta, és ment, amerre az út vitt. Ha elfogyott az élelmük, eladott egy lovat, úgy hajtott tovább. Az utolsó ló Magyarországon kelt el. Itt telepedett meg ez az én kalandos ük-dédanyám, itt is temették el; Vilmos bácsi állítólag látta még a sírját, amit azonban én nem hiszek, mivel azóta azt a temetőt is régés-régen eltemették.

Néha megszólítom gárdista nagy-nagybátyáimat, amint kikönyökölnek a mesék ablakán: miért öltétek meg azt az embert, ti barbárok? Nem szólnak semmit, csak a lovaik csattogtatják a fogukat a jászolnál, olyan hangokat hallatva, mint a távoli mennydörgés; talán éppen *annak* a lucernásnak a szénája illatozik az emlékeikben. Éjszaka van. Ük-dédanyám egy csillag fénylő karjaként átnyúl az időn, és végighúzza ujját a homlokomon.

Haláli

Előbb-utóbb mindenki részt vesz a saját temetésén, még ha idegenkedik is ettől a szokatlan aktustól. Nem mindegy azonban, ki hogyan jut el odáig, és mi a szándéka a továbbiakban. Karinthy például tudtommal azt tervezte, hogy maga mondja el ravatalánál a gyászbeszédet. Erre a korabeli technika már kényelmes lehetőséget kínált, kéznél lévén találva a viaszlemez. Ma még egyszerűbben, kazettáról beszélhet a halott.

Engem is gondolkodóba ejtett Karinthy történelmi, bár megvalósulatlan kezdeményezése, de nem elégített ki teljesen. Én végig akartam nézni a saját temetésemet. Vagy ha ez egészében véve technikailag kivihetetlen, legalább egy részét, az első felvonást szerettem volna figyelemmel kísérni — mondjuk, a gyásznép gyülekezését, öltözetét, hangulatát, az egymás közt elsuttogott megjegyzéseket. Vajon hogyan beszélnek rólam: megrendülten az alig felmérhető veszteségtől? Átérezve pótolhatatlanságomat? Vagy vicceket rebegnek a szomszédjuk fü

lébe — ahogy magam is szoktam némelykor —, ájtatos arccal álcázva ezt a voltaképpen természetes végkezést, bűntudatos szipákolással, köhécseléssel bújva zsebkendő mögé, ha persze ott vannak? Én mindezt látni és hallani szerettem volna a saját temetésemen.

Hogy miért? Hát kérem, két okom biztosan volt rá. A másodikra kiselőszámolóm zár mondatában fogok majd utalni; az elsőt illetően pedig arra a felismerésemre hivatkozhatom, hogy *a halálfélelem nem egyéb, mint kíváncsiság*. E következtetés kiinduló pontjául néhány rövid, látszólag meddő beszélgetés szolgált, olyan ismerőseimmel, akiket visszahoztak a klinikai halálból. Kérdeztem őket: milyen volt? "Semmilyen." Megis, milyen érzés? "Nem éreztem semmit, nem emlékeztem utána semmire." Hogy tényleg így van, azt magam is tanúsíthatom. Mely ugyanis én is átéltem — vagy áthaltam? — ezt az állapotot, ha ugyan az "állapot" szó egyáltalán helyénvaló itt, hiszen olyasmit jelöl, ami "van", ami "fennáll", azaz mégiscsak "valami"; márpedig "odaát" — higgyék el, nem a levegőbe beszélek — az egyvilágon semmi sincsen, a szó legszorosabb értelmében semmi, vagy ha úgy tetszik, csak a semmi van, a rezzenetlen, karcolás nélküli, hiánytalan hiány.

Mi következik ebből? Nos: persze, hogy fél az ember az odáig vezető úttól, a betegségek misztériumos szertartásától, a még tehetetlenség szégyenétől, ki ne félne — csakhogy egyrészt ennek a félelemnek a kiváltó okait meg lehet szüntetni, ha van elég mersze az embernek, másrészt az ilyen félelmet korántsem a halál idézi elő, hanem az azt megelőző eleven pokol, amelytől éppen a halál vált meg. Ha viszont a halálfélelem nem azonosítható a végső megaláztatásoktól való rettegéssel, akkor mi a tárgya? Nyilván semmi, jobban mondva, *a* semmi — holott ez, tökéletesen üres lévén, valójában a félelemnek sem tartalmazhatja semmiféle indítékát, és mintegy hivatalból, *von Haus aus* ártalmatlan.

Így jutottam arra a gondolatra, hogy a halálfélelem végeredményben csupán a kielégülés jogától megfosztott (jobb körökben használatos szóval: frusztrált) kíváncsiság. Igenis érdekel, mi lesz "azután". Mi történik a leszármazottaimmal? Fog-e rám emlékezni valaki? (Vagy a nukleáris háború ude távlataihoz képest nincs is akkora súlya ennek a kérdésnek?) És megjavítják-e a lépcsőházban a villanyt? Hogy ne kelljen vaklásznom esténként, illetve nekem már nem, hanem... Jó, megkérdezhetik, mi közöm hozzá, mennyiben tartozik ez énrám. Ésszerű kérdés, szó se róla. De visszakérdezek: miért *nem* tartozik rám? Mi jogon tiltanak el attól, hogy megtudjam, ki lesz *akkor* a kormányfő, az amerikai elnök, a polgármester, a házmester? Talán igazából nem is érdekel annyira, mégis bosszant a méltánytalanság, a nyilvánvaló részrehajlás, a másoknak juttatott igazságtalan informatikai előny. Ugyan milyen kiválóságukkal szolgáltak rá jobban, mint én? Ha ilyen oldalról nézem a dolgot — nos, igen, ha ilyen oldalról nézem, akkor meg kell őszintén vallanom, hogy a halálfélelem nemcsak kíváncsiság, hanem *irigység* is, amely a kényszerű befejezés közeledtével mértani haladvány szerint növekszik. Pőre, szemérmetlen irigység, bárdolatlan individualizmus, a civilizált ember szégyene.

Ennek a nemtelen érzésnek a rabjaként adtam fel a hirdetési irodában két nagy napilap halálozási rovatába a közleményt saját múlthéten elhunytamról, megjelölve temetésem helyét és időpontját.

A kitűzött napon elindultam a temetőbe. Gyalog mentem, kerülve a főutakat és a tömegközlekedést, nehogy ismerősökkel akadjak össze, akik ugyanoda tartanak, leróni kegyeletüket a távozó előtt. Diszkrét bajuszt ragasztottam fel és hegyes kis szakállt; a nyirkos őszi szélben, amely komoran fújta borzongató gyászzenéjét, felhajtott kabátgallér és szemöldökig süllyesztett kalap tette még meggyőzőbbé inkognitómat. Olyan voltam, mint egy kecske és egy magánnyomozó szerencsés kereszteződése.

Már messziről meglepett a hömpölygő tömeg. Csak úgy özönlöttek a főkapu felé, ellepték a tágas térséget a ravatalozó előtt, többezren lehettek. Hát, ezt nem hittem volna. Hiszen vagyok valaki, jól tudom, vannak érdemeim, nem is csekélyek, de hogy ennyi tisztelőnek örvendhetek... Ám mielőtt erőt vett volna rajtam a megindultság, kiderült, hogy a Nemzeti Színház nagynevű művésznőjét temetik, ő is azon a héten szenderült jobblétre, amikor én, és most együvé kerültünk. Vagy mit is mondok... Na mindegy, odakeveredtem a rajongói közé, besodortak a kapun. Beszédfoszlányok. "Micsoda Éva volt!" Á, ott gyülekeznek az enyéim, a temetések rendjét nézegetik a táblán. Lássuk csak, ki jött el, ki nem, ki az, aki arra se méltat, hogy utolsó utamon... "Az Antonius és Kleopátrában együtt játszottak. Előbb a színpadon, aztán az ágyikóban." Keresik a nevemet, nem találják. "És hány másikkal le nem feküdt, ha én azt mind elsorolnám..." Kérdezgetik a gyászhuszárt, valakit elküldenek az irodába. "Nahát, az aztán megérte a pénzét, ütötte-verte, a smink is alig takarta néha a kék foltjait..." Jön vissza a küldött az irodából, széttárja a karját. Tanakodnak. Ideje leleplezni magam, mert még itthagynak temetetlenül.

Odasündörgök. Közömbös oldalpillantások; egyik-másik kézben csokor, amott kisebbfajta koszorú szalaggal: "Nem felejtünk el! Barátaid." "Talán áthelyezték egy kisebb temetőbe. Érdemei elismerése mellett." "Ne hülyéskedj, inkább döntsük el, mi legyen. Én már tiszta nátha vagyok." "Hát igen, lehetett volna annyi belátással, hogy melegebb időt választ. A múlt hónapban micsoda napsütés volt! Mit számított volna szegénynek az az egy hónap..." "Hát, ahogy az utolsó időkben kinézett... Csoda, hogy kihúzta mostanáig." No, ennek véget vetek. Vendégszőrök le, gallér le, kalap a rendes helyére visszabökve. Feltámadtam.

Hitetlenkedő csend vágja el hirtelen a fecsegést, az arcokon döbbenet, elképedés, méltatlankodás. "Miféle hülye vicc ez, a maradék eszedet is elvesztetted?" "Na nem, ne éljek, ha normális." Morgás, ingerültség, szitkok innen-onnan, már-már kezdek attól tartani, hogy felkoncolnak a saját temetésemen. Magyarázkodom. "Nem átverés volt, értsetek meg, csak ellenőriznem kellett egy hipotézisemet..." "Ördög vigye a hipotézisedet veled együtt." "Gyerekek, azért mégse kéne keresztbe lenyelnünk – szólal meg egy békülékenyebb hang. – Feltámadt, hát istenem, bocsássuk meg neki. Állítólag volt már ilyen." "Akkor se csináljon majmot belőlünk. Lesheti, mikor jövök el még egyszer a temetésére." "Ha van benne egy kis tisztesség, legalább meghívhatna minket halotti torra." Kaptam az alkalmon, hogy megbékíthetem őket. "Torra nem, de borra igen. Van a sarkon egy kocsma, vendégeim vagytok."

E nagyvonalú, mindkét felet kielégítő kompromisszum után megindult a gyászmenet a jelzett irányban: az élen én haladtam mint legközelebbi hozzátartozóm, a koszorút a nyakamba akasztották. Egy barátságos háziállat horkantásával

üdvözölt bennünket száját kitátva a kocsma, kellemesen csapott meg meleg, párás, borszagú lehelete. Kékfrankost rendeltem megfelelő mennyiségben, két-három pohár után úgy találtam, eljött a gyászbeszéd pillanata. Szólásra emelkedtem, elbúcsúztattam magam, fogadalmat tettem, hogy emlékemet megőrizzük az idők végezetéig. Nem dicsekvésképpen mondom, de a beszéd a vártnál is jobban sikerült, kifejezetten megható volt, rég nem röhögtünk annyit.

Valami szórakozás csak kell az embernek ebben a rohadt világban — nemde, egyetértenek?

A sakkbajnok

Túl az üveghegyen, az óperencián is túl, élt egyszer a messzi napnyugati Sehovában egy Sehogy. Hát egy napon arra vetődött a napkeleti Valahovából Valahogy, sakktáblával a hóna alatt. "Mi járatban vagy errefelé, komám?" — kérdi tőle Sehogy. "Sakkozni szeretnék, de nincs partnerem. Nem játszanál velem egy partit?" Felállították a bábukat, játszani kezdtek. Hanem Sehogy királya hamarosan bajba került, matt fenyegette a harmadik lépésben. "Várj csak — mondta erre Sehogy —, mutatok neked egy cselt, amit bizonyára nem ismersz." Azzal se szó, se beszéd, derekasan orron csapta ellenfelét. Szegény Valahogy összecsuklott és elterült, a bábuk szanaszét repültek. Sehogy pedig fölvette az örökös sakkbajnoki címet, és viseli mind a mai napig, mivel azóta sem akadt senki, aki megmérközött volna vele. Magam láttam, hogy a leveleit is így írja alá.

Tárgyilagos

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy farkas. Hát egy napon az erdőt járván, megpillantott ez a farkas egy fiatal, porhanyósnak ígérkező szarvast. Szakértő szemmel méregette: ilyen ínyencséget talán még a Gundelnél sem szolgáltak fel Habsburg György őfensége esküvői lakomáján. Nem is késlekedett, rávetette magát az ortesíklandóan ígéretes falatra. A szarvas védekezett, ahogy tudott, meg is sebesítette támadóját az állán, de végül alulmaradt, és a farkas bekebelezte.

Pár nap múlva egy arra járó erdei nyúl felfedezte a szarvas földi maradványait, és bűntényre gyanakodva, értesítette a rendőrséget. A rendőrség bravúros nyomozással, rövid idő alatt kézre kerítette a tettest. A farkas bíróság elé került. "Tisztelt bíróság, engem megsebesítettek!" — panaszolta szívbe markoló hangon a törvény talárос őreinek, és megmutatta állán a sebet. Nyöszörgött, hogy micsoda fájdalmakat kell kiállnia emiatt, de még jobban fáj neki a szarvas méltánytalan viselkedése. A bíróság a tőle megszokott bölcs tárgyilagossággal a farkast fölmentette, az elhúnyt szarvast pedig, súlyos testi sértés bűntette miatt, négy évi szabadságvesztésre ítélte.

Emberarcú

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy emberarcú tigris. Tudott farkát csóválni, kétlábra állni, puszit dobni a mellső lábaival. Énekelni is tudott, mivelhogy emberarcú volt. Szép, érzelmes dalokat énekelt, maga kísérte magát zongorán, aki hallgatta, könnybe lábadt a szeme. Karácsonykor fát díszített, teleaggatta a fenyőágakat szaloncukorral és színes csengettyűkkel. Én nagyon kedveltem ezt a tigrist, szerettem simogatni a buksi fejét. Szívesen megsimogatnám ma is, ha jóízűen el nem fogyasztott volna tegnap ebédre.

Ismeretlen költő

Olvastam egy ismeretlen költő versét a XXI. századból.
A tengerfenéken költötte, ahol köztudomásúlag
igen nagy a sötétség és a nedvességtartalom,
továbbá nincs papír, se írószer,
írni tehát fölöttébb nehéz,
kiváltképpen olyan egyénnek, aki még meg sem született.
Nem is írásban kommunikált a szóban forgó költő,
hanem empátia útján,
számítva az olvasó beleérző hajlamára.
Nem volt a versében se rím, se mérték, se ritmus:
ilyesmivel bajlódni
kinek van odalenn hangulata.
És hogy a vers miről szólt?
Az inkább a sorok között volt olvasható,
illetve lett volna minden bizonnyal, ha vannak sorok,
de hogyan lehetnének sorok ott, ahol szavak sincsenek?
Mostoha körülményei folytán a költő
a semmit írta semmi-kézzel a semmibe,
önzetlenül, kétségbeesetten, figyelmeztető célzattal.

Összeállítás natúrban

Borisz Jelcin levele az elnökválasztás előestéjén Blednih háborús veteránhoz:

"Dmitrij Arhipovics! Nem tudom, melyik fronton, melyik ezredben harcolt, hol ütötte az ellenséget, a szárazföldön, a tengeren vagy a levegőben. Csak annyit tudok, hogy Ön győzelmes veterán, aki Oroszországot védelmezte a legszörnyűbb, legkegyetlenebb háborúban. Ön életben van, és minden, amit mondhatok, csupán ennyi: mélyen meghajlok Ön előtt."

Blednih háborús veterán válasza Borisz Jelcinnek:

"Aztíria, mélyen meghajol előttem, győzelmes veterán előtt. Ez az Ön részéről, elnök úr – – az Ön részéről, aki eltörölte a föld színéről hazámat, a Szovjetuniót,

amelyet 1942 februárjától a háború végéig a lövészárokban védtem, leszámítva a két sebesülésem miatt kórházban töltött időt – ez, elnök úr, az Ön részéről aljas képmutatás.

Blednih D. A., hadirokkant"

Újsághír ("Pravda", 1996. május 15. szerda)

Május 9-én Szevasztopolban a Győzelem Napjának megünneplésére felvonult háborús veteránokat gumibotos rendőrök és egyenruhás suhancok támadták meg. Az aszfalton szanaszéjjel hevertek a kitüntetések.

Magán-kiáltvány

VILÁG PROLETÁRJAI,
EL NE VESZÍTSETEK A LÁNCOTOKAT!
FRÖCCSÖKBEN ÉS SÖRÖKBEN PÁCOLÓDVA,
CSÖRGESSÉTEK CSAK, MÍG LE NEM ROHAD
ÜSZKÖSÖDŐ BOKÁTOKRÓL A HÚS!

Macskadal

Az egyik önként áll a falhoz,
más eltűri, hogy odacsapják.
Van, aki ujjaival malmoz,
amíg vesszőzik anyját-apját.

Ez mereng, az szót szóra halmoz,
menedéke a mímelt vakság,
nincs hangolódva harci dalhoz,
minek hagyná el bélelt vackát.

Nem akar ébredni a reggel,
elbillent fejjel éjszakázik
déltájt is, kampóra akasztva.

Teli a világ egerekkel.
Mohó szemekben láng cikázik,
hátat görbít egy éhes macska.

Színek változása

Mi volt a kék? Füttyös nyarak
lábnyoma bársony vizeken.
S a zöld? Árnyék egy tölgy alatt,
arra kószált a szerelem.

Föld megrepedt, ég meghasadt,
a szó, a szín ma mást üzen.
Fagy élesít kéklő vasat,
folt zöldel foszló tetemen.

Vörös. Mi is volt egykoron?
Lélek izzása? Most korom.
Csupán arcunkon gyúl a láng,

míg szűkölve és megigézve,
bénultan meredünk a kézre,
mely vasvesszővel csap le ránk.

A torony

Ni, hogy gurul Nyikituska,
mintha bökné dákó!
Ni, hogy járja ugrabugra,
táncos léptű pereputtya,
Májfolt Miska, cár-atyuska,
meg a főnök, a bajuszka,
Pemzli Dolfi bátyó.

(Kőtenyéren hallgatag
torony áll a hold alatt,
csúcsán csillag vére alvad,
csúcsán az éj fennakadt.)

Torony tövén a föld kemény,
szikrát vet az ásó,
hajlong a négy serény legény,
négy szál gödörvájó.
Gödröt ásni egy se lusta,
Nyikituska, cár-atyuska,
Miska, meg a bátyó.

(Toronyóra nem zenél,
kerekébe kap a szél,

esőmarta számlapon
ki-be tér a denevér.)

"Láblógázni, ülni veszteg,
nem jobb, gödörvájók?
Miféle kincset kerestek?"
"Csak egy láda vaskeresztet,
meg egy pléh horogkeresztet,
és hozzá a zászlót."

(Ide szórta valaha
rubincsillag-dália,
megtaposta, el is ásta,
föl ne támadjon soha.)

Torony tövén a föld enged,
fémet fog az ásó.
Megnyitja az elfelejtett,
betemetett régi vermet,
hol vasférgek seregelnek,
penészlik a zászló.

(Mi torony volt egykoron,
csupasz váz az, nem torony,
csontujj, föld alól kinyúl,
sebet ejt egy homlokon.)

Ni, hogy mászik, ni, hogy kúszik
Pemzli Dolfi bátyó!
Nyikituska, cár-atyuska,
meg a Miska sarkantyúzza,
hajtja tapssal csorba csúcsig,
dohszaga mint uszály úszik,
derekán a zászló.

(Tornyon zászló feketéll,
méregfelhőt fúj a szél,
ki elkábul és elalszik,
bizony többé föl se kél,
ki elkábul és elalszik,
holnap az már föl se kél.)

Ötlet kerestetik

Bugyborog a sárízű kása,
kavarintja szutykos szakács,
csurig löttyenti csorba tálba,
ha elfogy, jön a ráadás.

Ezt kapsz ebédre, vacsorára,
öklendezel, kiver a láz.
Eb mordul, az ajtót vigyázza,
ingerli minden moccanás.

Ha szöksz: fogát beléd akasztja.
Ha nem: megfojt a sárga massza.
(Persze, fel is fordulhatsz éhen.)

Nos, hogyan végzed szívesebben?
Szabad vagy, magad dönthetsz ebben.
Vagy mást akarsz? Mit és miképpen?

Alternatívák

Szocializmus vagy barbárság — valamikor így állt a kérdés.
A mai tét nagyobb:
szocializmus,
vagy elkeveredünk
a tejutak porával,
beszippantja emlékünket
a súlytalan őselem,
és jó esetben is
csak a valószínűtlenségek lappangó réseiben,
a parttalan időkből
szinte ok nélkül feldobodó
körömnyi szárazon
találhat egyszer új kapaszkodót
valami emberhez hasonló —

A történelemnek persze nincsenek
eleve lezáruló kérdései:
minden elágazásnál,
a legvégsőnél is,
az osztályharc határoz.

Hamlet a kalózhajón

Fogolyként van időm e bárkán
töprengeni sorsom fölött,
mely feszes íj, szárnyas szivárvány
volt, míg apám élt, s most törött

nyakkal csüng, mint macska a spárgán,
mit rácsomózott egy kölyök —
De mit beszélek: vízi zárkám
nem is rossz: itt nem sündörög

kikent farkasfi, méznyelvű spión,
rongy rosencrantzi, guildensterni nép!
(Lesz-e egyszer honunk, Horatióm?)

Sajnos, csak hármukat küldtem pokolra.
Neveket mormolok. Tőröm ha volna,
úristen, mennyi dolga lenne még!

Elszoktam a beszédtől

Elszoktam a beszédtől, bukdácsolnak nyelvemen a szavak.

Az írás, az persze más: van idő pepecselni,
matatni, próbálgatni, cserélgetni, mint egy kirakós játékban,
míg az összedobált töredékek
helyükre nem találnak.
A beszéd viszont rögtönzésre kényszerít.
Muszáj fölszedni az első útbaeső szót,
még ha tudvalevő is, hogy pocsolyaízű lesz tőle a száj,
a gondolat megavasodik,
és egy sose látott idegenre mutatva
kell majd megkérdezni zavartan:
"Ez én vagyok?"

Hát igen, fonnyadt írásutánzat a beszéd.

Csak az a baj, hogy az írás se több, mint
messzi tengerek emléke egy palackban,
szélvészt álmodó asztali ventillátor,
gyufalobbanás, nem géppuskatűz.

Töprengő

Lábatlanok táncolnak a szétrajzó csend ütemére,
hang nélkül ellik a csődör, Othellot megfojtja a féltékeny Desdemona.
Bizony, sebet ütött égen és földön a lándzsává hegyesült idő,
átvérzik a szennyes kötés, nedvesen ragyognak
a kibelezett utcán a kábelek.
Itt mérlegelni kell felelősen, vérszagú szél sürgeti a döntést:
tigrisharapás vagy kígyóölelés, a nyaknak melyik előnyösebb?
Jó lenne persze, ha a roskatag váll elhurcolhatná
a mázsás hiányt, a semmivel megrakott zsák ólomsúlyát
az elodázott kürtszóig, amely
lerontja majd ezeket a falakat.

Etikus

A foglyul ejtett szellem
sokáig senyvedett
bedugaszolt üvegben,
mignem e látvány
láttán, épp arra járván,
egy derék etikus lény
— jámbor zsidó avagy keresztény —
a dugaszt kiráncigálta,
a foglyot kieresztvén.

Ám az elszabadult
szellem
nem tudta, mi a hála,
az illem,
fütyült minden szabályra,
és modortalanul
nekivadult,
dögletes párát okádva
a kékülő világra,
elbotló vizekre és
fuldokló szürke fákra,
lázfoltos mezőkre,
hol ájult virágok
pöndörödve,
sután görbültek a sárra.

A derék etikus lény
— jámbor zsidó avagy keresztény —
bizony álmélkodott

e számos baj megestén,
s haragja gerjedezvén,
legott
nyilatkozott,
mily szörnyen háborog
védence tettén,
mert helytelen,
kedélytelen dolog,
mi itten fennforog,
s ő attól elhatárolog,
elesen,
erélyesen és ünnepélyesen,
lévén egy etikus lény.

Nyomdahiba

Egy sor, amit a nyomda
folytatni elfelejtett,
semmibe lógó lábbal
méláz sanyarú sorsán.
Ó jaj, miért lett torzó,
farkatlan és fületlen,
normális vége mért nincs,
miként a többi sornak?
Így töpreng, így siratja
elvesztett folytatását.

Ám éjszaka, ha felhőt
bódít a hold, s kibomlott
hajjal repdes a fűzfa,
kopasz kő kivirágzik,
s a vizek szemlehúnyva
fülelnek három pisztráng
ábrándos énekére —
nos, megálmodja akkor
a nyomda félbevágott,
elárult torzszülöttje
saját befejezését,
pontot is tesz utána,
tán fel sem ébred többé.

A semmi dicsérete

A semminek nincs semmije,
nem botlik bele semmibe,
nem izzad nyáron, nem vacog télen,
sohase táncol borotvaélen.

Nem szokása az esti séta,
nem is dől rá a kapufélfa,
nincs háza, se a házon ablak,
mégse mondod hajléktalannak.

Nem izgatják árak, se számlák,
állásából el nem bocsátják,
hajója sincs, hogy kapna léket,
becsüld tehát a semmi-létet.

A két magányos

Ha az ökör
tükörbe néz,
lelkében
gond csírázik:
ellen-ökör
vagy társ-ökör —
miféle
az a másik?

Lehet éppen
riválís is,
mert érdes ám
az élet!
De hátha inkább
társ-ökör,
kivel eszmét
cserélhet.

Hát ezt bizony
tisztázni kell,
egy percet sem
halasztva:
vetély-ökörből
annyi van —
a jóbarát
malaszt ma.

Ökrünk tehát
bőg egy nagyot,
megtudni,
ki a másik —
és íme,
száját tát az is,
de nem felel,
csak ásít.

A mi ökrünk
sérelmezi,
és így fakad
panaszra:
"Szóval én
unalmás vagyok?
Maga meg egy
mihaszna!"

Hátat fordít,
mint amaz is,
mindkettőt
eszi méreg.
Szegény magányos
két ökör!

Nos,
vége a mesének.

Rémes rímek és nyelvgyötrők

Két fiacskám felerészben
örökli a kelevézem.
Im a véz a Géza resze,
Lalié a kele lészen.

*

Turcsiorrú Teresike,
csokiból a Mercije.
Csoki-Merci csuda kocsi,
Turcsi Teresi csupa csoki.

*

Panni majszol, Manci pancsol,
Lajcsi bácsi pincsit hajszol,

Ferci rajzol, Berci gürcöl,
morcos Marci murcit szürcsöl.

*

Kuncognak az utcán
Struccné puccos cuccán.

*

Szerencsés Szerencsen csendben
cseresznyét csemegéz Szerencsén.

*

Mikimuki kecskebak
feje fölött fecskelak,
füleli a fecskenépség
Mikimuki mekegését.

*

Csámpás csimpánz csempét csempész,
csöbröt csurgat cserfes cserkész.

*

Pálné Klárafalvy Marta
férjurát a csűrbe zárta.
Klárafalván áll a bál!
Bála szalmán hál a Pál.

*

Kinn fú a szél, a passzát,
viszi egy csaj kalapját.
Benn fúr a Béla kasszát,
az őrök rajtakapják.

*

Szemere
Tamara
szomorú
szamara!
Mi baja,
mi jaja,
mi a jó
nyavalya?
Miért oly
sanyarú,
miért oly
keserű,

ha ősz van,
ha tavasz,
ha ború,
ha derű?
Talán arát akar?
Lenne ara ura?
Nem: ő azért fanyar,
mert a fara fura.
Másoké
domború,
az öve
homorú!
Tamara
szamara
ezért oly
szomorú.

Az öntevékeny váza

Mivel durung sújtott le rája,
ripityára törött a váza,
ősi törvény lévén a földön:
agyag a vastól összetörjön.

Ám a mi vázánk lélek s jellem
dolgában ép volt, törhetetlen
— vagy megszállott? rögeszme rabja? –
s cserephez cserepet tapasztva,
magát apránként összerakta.

Kicsit kajla, itt-ott a máza
lepergett — mégis újra váza.

Ha tán kezedbe akad egyszer,
régész, bánj csínján e lelettel.

Életkép

Tegnap leült a tegnapelőtt
a mának asztalához,
felfalni holnapunkat.

Duzzogó paraszt

Egyik barátom, ha torkig volt már a várossal,
azt tervezte, visszamegy parasztnak, és
kidíszíti egyetemi diplomáival a téesz-istállót.

Ez a barátom meghalt azóta, a teesz úgyszintén.
A diplomák talán még kallódnak valahol,
homlokukon a betiltott önkényuralmi jelképpel.

Mennyei

"A mi pártunk azt akarja, hogy a jómódúak
segítsék a versenyképteleneket."
(Választási hirdetes)

A nagyhal szívélyesen felszeletelte,
megpaprikázta és felszolgálta magát a kicsiknek,
jóétvágyat kívánva a gyertyafényes vacsorához.

Példamutatásától elérzékenyülten, a rabló
megfelezte zsákmányát áldozatával,
a lineselő pedig megfogadta,
hogy érzéstelenítés nélkül ezentúl nem lát munkához.

Bizony: a szétesorgó szolidaritástól
az egész Föld karácsonyfává változott,
ágain versenyképtelen szaloncukorként
csüngünk ezüst szeretetbe csomagolva, boldogan.

Irány Európa

Erszenyem tömve ropogós
keresztény értekekkel,
sejtjeimben világháborúk
zsongó emlékei és távlatai,
zsebemben izgalmas újságcikk
egy divatos docenstől,
aki a színek okkultizmusára tanítja
a tudósjelölt ifjú nemzedéket —
ennyi cucc talán elég is lesz, midőn
pörgekalapos parlagföldek,
szittya pusztasággá visszanemesedő
egykori gyümölcsösök, valamint

diszkózenére vonagló inkvizítorok társaságában
fölkerekedem Európába,
mely fenevadjainak üvöltése közepette
újra csendes,
csendesebb a homoksivatagnál.

Istálló

Ha megfeszül is, csak gyűlik a trágya,
és Herkulesnek minden tagja fáj.
Tíz pere egy rózsakertben — ez a vágya,
s hogy forduljon fel Augiász király.

Maximum

A tényt felmutatni
okaival és következményeivel:
ez a maximum.
De szivárványt a nyúlketrecekbe, az nem megy.

Kunz von der Rosen

Ha kérded, olvasó, hogy vajh ki ő,
az illető, ki hallgatott e névre,
amely nevet, habár nem volt dicső,
az emlékezet táblájáról mégse
törölte le nyom nélkül az idő,

nos, halld: a férfiú, kit nem csekély
okból kímélt a történelmi spongya,
se pápa nem volt, sem győztes vezér,
csupán a császár udvari bolondja,
sallang. Selyemgatyán rojtos szegély.

Urak rongya? Ó, csak látszatra az,
ám igazából ő az úr a háznál!
Külszínre bárány, lélekben csikasz,
és ujja körül forog Miksa császár.
(No persze, ha a szóbeszéd igaz.)

Kell a vigasz, hol zsákszám áll a gond,
és fejet kókaszt a korona terhe!
Elkél biz ott egy rátermett bolond,

kinek tréfáin elcsámcsog az elme,
kinek mókája színhús, semmi csont.

Sok drága kelme, ékszer és egyéb
kincs gyűlt fel kamráiban a bolondnak,
mert ötletei bokráról ha tép
egy bimbót, kettő nyit helyette holnap,
és Miksa méltányolja szellemét

Pengő dukát dukál, mosolyt ha csal
szaftos beszéddel a felséges arcra!
De hahota és harsogó kacaj
esetén háromszoros a jutalma,
s a csúny is ikreket: pénzt s hírt fial.

Volt ám egy tette — szinte műremek!
Csak elfogódva szólhatok felőle.
Azzal szerzett nagy rangot, hírnevet,
és leghátulról rúgtatván előre,
a császár fő-fő tanácsosa lett.

Ez úgy esett, hogy épp ülésezett
a birodalmi gyűlés, és gomolygott
tengernyi népség, grófok, hercegek,
lotyók, csatlósok — midőn a bolondot
a múzsa ujja érintette meg.

S mondá a fennkölt égi hölgy: "Ahány
vak koldust rejt itt sikátor és csapszék,
gyűjtsd egybe mind a város piacán,
ahol középre vascölöp veressék,
hozzá kocát kötöztess; azután

kapjon husángot a vakok hada,
tüzeld őket vitézi küzdelemre,
hirdesd ki fennen: azé a koca,
akit segít ügyesség és szerencse,
hogy sikerüljön agyoncsapnia."

S lám, a pór már a piacon tolong,
poroszlók pajzsától megnyomva, hátrál,
az ablakokban úrinép szorong,
erkélyen, karosszékben Miksa császár —
s jelt adva, sípjába fúj a bolond.

Indul a viadal: husáng forog

a kocáért, mely visítoz riadtan,
hangja felé nyomulnak a vakok
csapkodva-bőgve, torlódó csapatban,
éjük vizén habarva vérhabot.

ütes zuhan vaktában, csont reped,
hibbant indulat fogakat csikorgat,
reccsenő dióhéjak a fejek,
dühöngő lábak testeken tipornak —
a nép vidul, és nagyokat nevet.

"Üsd, vágd!" — harsan a harsány biztatás,
míg ki nem dőlnek egy szálig a sorból,
s döng a halál, mint jóllakott darázs,
nyöszörgés rebben ki a lucskos porból —
csak a disznón nincs seb, se karcolás.

Az ő sorsa a császár asztalán,
bő borsos lében telt be aznap este,
a hét országra szóló lakomán,
hol úri vendégben nem volt hiány,
s bor mellett vígan csúszott a tokány,
midőn fő-fő tanácsosává tette
bolondját Habsburg Maximilián.

Machiavelli San Cascianóban*

Fölhúztak s leejtettek a csigán.
Félelmemet az ész tartotta féken.
Kínok ízével volt teli a szám.

A rács kinyílt, nem vagyok szabad mégsem:
hazám kígyóké, tükre a pokolnak,
s ha jön az este, nincs hová betérnem.

Sodor a szél, mint tépett varjútollat,
szép Firenzémet befússza a gyom,
sorvatag ágról a remény lefonnyad.

Ki könnyít e hon sorsán — sorsomon?
A bujdosónak ti segítsetek,
Dantém, Petrarcám, Ovidiusom!

Tudok egy jó madarászó helyet,
ott olvasok. Vagy az erdőn tekergek,
a favágókkal elbeszélgetek,

aztán ebéd, s egy kupa lőre mellett
társalkodom a derék kocsmanéppel,
megtudván, hogy a tehénke megellett,

esőt kíván a zab, s hol járt az éjjel,
melyik asszonnyal vétkezett a pap,
vagy hallgatom, mint szidják szenvedéllyel

a szipolyt, az úri gazságokat.
Jön a mészáros, két mészégető,
a molnár egy tál birkahúst bekap,

és kezdődhet a gondfeledtető
kockajáték, hol egy peták okán
hajbakapunk, hogy reszket a tető.

Igy ballag el béken — délután
Mécs gyúl a földön, és még több az égen,
szétszéled lassan kis kompániám.

Az én órám ez. Készülök serényen,
lemosom otthon arcomról a szennyet,
magamra öltöm legszebb öltözékem:

a képzelet — derék ló! — már siettet,
hogy nyergében a régmúltat bejárjam,
Rómát leginkább, hol hősök születtek,

s kitudjam, hogyan szereztek hibátlan
tetteikkel dicsőséget honuknak,
s az én hazám miért fetreng a sárban.

Beszélgetek velük. Fogom a tollat,
följegyzem szavukat, sort sor után.
Okulás lesz tán majdani koroknak.

Teneked szánom, ó, Itáliám!
Néked adnám lelkem jobbik felét,
hogy szabad légy, mint voltál hajdanán,

nem idegenek portáján cseléd.

[illegible] 1513-ban letartóztatták, [illegible] szabadulása után, amelyet [illegible] köszönhetett, San Casciano-i birtokán élt száműzetésben.

Egykedvű

Tollászkodik az idő a háztetőn
egy pihe-perc kihullik
áttetsző tenyéren hintál
böngészi a felhólyagzott homlokzatot
a második és az első emelet között kicsit elgondolkodik
legyintene tán ha volna mivel
aztán ereszkedik tovább
a húgy és a kutyaürülék felé

Marcang

Nagyon zavarnak az idetlenségek,
kiváltképpen a sajátjaim.
Bicegő képek a versben,
Természetellenesek, mint egy megtekert,
modoros barokk végtag.

Vagy tudós tüsténkedéseimben egy-egy
belopózott ökörség,
amit kipenderítettem volna, ha szemem
át nem szalad könnyelműen a sorok
csukott ablakain,
nem fürkészve, mi lappang a függönyök mögött.

Utólag aztán képen vág a kinyomtatott
bosszantó véglegesség,
szeretném falba verni a fejem.
(Büntetésül pöckölöm ide ezt a közhelyet.)

Azt kérdeztem egyszer Ladányitól:
"Te az összes verseidet írod, vagy mindjárt a válogatott verseidet?"
"Az összeset — mondta —, nem lehet mindjárt a válogatottat."

Hát ez megnyugtat egy kicsit.

Toll és lóvakaró

Így szólt egyszer a versfaragók fejedelme, Marino:
"Költő, hogyha a versed meghökkenteni nem tud,
dobd el a tollat, dolgozz inkább lóvakaróval."
Meghökkenteni? Ahhoz elég kitakarni a tények
szörnyeteg arcát, nincsen szükség míves igékre.

Amde ha vélnéd: érdekesebbek a nyálbuborékok,
hentergések aszott divatokkal a sanda homályban,
mímelt mélység, melyben semmit markol a semmi —
nos, bújj sznob-fenekekbe, barátom, s menj a fenébe.

Az írás akrobatikája

Két hegyfal között
kötélhídon billegnek mondataim,
könnyedén, fesztelenül,
illetve tulajdonképpen fogcsikorgató fegyelemmel,
tudva, hogy elég egyetlen pillantásnyit
engedni a mélység hipnózisának,
és összezúzódnak odalenn,
tudatlanságom éles kövein.

Eszelős

Keskeny perselynyílás a horizonton:
abba csúszik be esteledeskor
egy pénzdarab.

Így ejt majd téged is feneketlen
perselyébe egy eszelős fösvény,
meg koppanni se fogsz.

Lux perpetua

Törlőrongy a halál: ledörgöli majd
emlékemről a homályt, a foltokat,
kifényesülök ily módon, miként
történelemkönyvben a hajdani,
ma már ellenőrizhetetlen dicsőség,
vagy nagytakarítás után az ünnepélyes
rézkilincs,
a szabadságát felragyogtató ablaküveg, mely
végre kibújhat az esők
szennyes, csíkos rabruhájából —

egyszóval, csak sajnálhatom, hogy
miért nem voltam élve az,
akivé holtomban — remélem — leszek.

Összegezés

Csak ne maradjon semmi
elrendezetlenül,
kimondatlanul,
félbehagyva,
csak mindig többet
legalább valamivel
a lehetségesnél.

Csomagolás

Ha majd készülni kell, becsomagolom,
ami a legszükségesebb:
nyáresti ég
kendőnyi kékjét, moccanó
fűszál neszét,
meg egy bársonysötét
darabka felleget,
mely őrzi még
hallgatagon a rejtett zenét,
villámok sistergő üzenetét.

Nézelődés a folyónál

A folyó, amelynek emlékezet a neve,
maga építi és rombolja medrét,
szándéktalanul, vagy legalábbis
homályos indítékok szerint.
Felszínén mindenféle hordalék,
uszadékfa, konzervdoboz, itt-ott
egy gondolathéj, csillagtöredék,
s a zavaros, remegő üvegfényből
visszarévedl fél évszázaddal ezelőtti arcom.

Egymást nézegetjük,
nem firtatva, mire gondol a másik,
és sorra mellénk telepednek
a meg nem virradt nappalok,
véreseppel a homlokukon.

A régi lányok

Mostanában a régi lányok
odasuhannak ablakukba,
hogy egy szál frissen szedett álmot
tűzzek hajnalban a hajukba.

Szívükben kis titkok fogannak,
kósza dalok, hamvas mesék,
arcuk tűnődő, mint a harmat,
ha tükrén megremeg az ég.

Keresni foglak

Fölfeslett ég alatt
hallani véltem
néhanap
vagy inkább
bőrömön éreztem
hangodat
mint hűs emlékét
egy tenyérnek —

de szétpattant
a pillanat
nem tudja senki
merre vagy
s én tapogatva
mint a vak
keresni foglak
míg csak élek

Hallgatag hűséggel

Éjszakák vásznára, álmok bársonyára
hímezlek a magam vigasztalására,
felejtett dalokból, szivárvány ívéből,
erdő hűvöséből, tavaszom színéből.

Emlékszel? Mire is — a ránctalan égre,
surranó fényekre, sosem-volt zenékre?
Összebújt csendekben, hol a perc időtlen,
a mondatlan szónál mi szól érthetőbben?

Elárult csendekben máig rejtegetlek,
mint homályt a kútmély, ragyogást a felleg,
mint elsüllyedt hajót őrizget a tenger,
hallgatag hűséggel, szótlan szerelemmel.

A kiáltás

A kiáltás kikaparta magát a rászakadt
tetemes mennyiségű omladék alól,
és elindult világgá, hogy füleket találjon,
vagy ha ez a kívánság túl szerénytelen, egyet legalább,
egyetlen fület csupán, amelyik meghallja őt.

Ment-mendegélt, baktatott a kiáltás hegyeken-völgyeken át,
elfáradt, megpihent, indult tovább,
nehezedő léptekkel, sípoló lélegzettel,
botladozva, bottal vonszolódva,
de fülek helyett mindenütt csak pusztaságra lelt.

Habár egy ízben, alkonyattájt, mit látott?
A vízparti fövenyt szemhatárig
fülek borították, fehérek, rózsásan ragyogók,
gyöngyházszínűek és mindenféle nagyságúak,
kecskekörömtől a csészalj-méretig.
Csakhogy oly gyanúsan áttetszőek voltak
a párázó, permeteg fényben,
mintha káprázat lebegtette volna valamennyit,
így a kiáltásnak némi gondolkodás után
el kellett ismernie,
hogy ezek nem az igaziak.

Hát akkor tovább,
akár két bottal is, bárhogyan, csak nem feladni.
Muszáj lennie fülnek valahol.

Kürt és dob

Petőfi ellobbant,
kürtjét szél se fújja,
Ady harci dobját
benőtte a dudva.
Népek nyakig ülnek
poshatag eszmékben,
elgyávult szívekből
kiszökött a szégyen.

Micsoda világ ez,
hol a tisztességet
jó, ha felfogadják
gazokhoz cselédnek?
Ahol kenyérhajért
hajladoz a szolga,
korbács-suhongató
kezeket csókolva?

Ki el nem zsiványul,
marják nyálzó férgek,
homlokára láz süt
tűzpiros pecsétet —
Sándor kürtjét végre
megfújni ki fogja?
Kinek a kezében
döndül Ady dobja?

Dadogva bár

Aranyszabály:
hallgass, ha nincs mit mondanod.
De ami fáj
földnek, csillagnak, azt muszáj
néven nevezni,
mindennapos, konok
dühvel, dadogva bár,
míg csak a nyelv mozog,
hangot formál a száj.

Kalamár József éneke*

Szekfű nőtt szívemben, vas az ültetője,
homlokomban ólom, rózsa nyílt belőle.
Testemben a halál pirosat virágzott,
emlékeztek-e rá, csepeli akácok?

Emlékeztek-e a füstölgő ködökre,
véremtől keserű, fekete rögökre?
Ágatok ha rezzen: ugye, szégyenében,
hogy nem lett husánggá, suhintani értem?

Akiből vétettem, Csepel gyári népe,
szólíts számadásra, im állok elébe:

hulló éveimet sose számolgattam,
földedbe vetettem, kenyerednek adtam.

Véremet ha veszik, az is a te véred,
keserű rögökben terem abból élet,
életemnek nedve a mélybe szivárog,
lombotokká lészen, csepeli akácok.

1957

* Kalamár József (1895-1956): asztalos, a Csepeli Városi Tanács elnöke, a csepeli munkásmozgalom egyik vezetője. Az 1918-as őszirózsás forradalom alatt a WM-gyár munkástanácsának tagja, a Tanácsköztársaság idején a csepeli vörös gyalogezred katonájaként védte hazáját az idegen betolakodók ellen. 1956. október 26-án elhurcolták és megölték.

Egy kötelezvény záradéka

Törjön ketté a toll,
ha elfelejtené,
hogy távoli őse
egy kiegyenesített kasza volt,
fulladjon el a szó,
ha nem tud ökölbe szorulva
szétcsapni,
megfontoltan, hidegen, de
az arcul vertek indulatával.

Jóslat holdfényben

Milyen vakító a hold!

Álmok bozótjából,
mesék zsombékos rejtekéből,
a bizonyosság
megközelíthetetlen búvóhelyeiről
ilyen könyörtelen ragyogással
lép majd ki egy napon
a törvényen kívül helyezett,
holtnak hírlelt igazság:
hőkölő szemekbe fény csap,
koccanó fogak közt
fogadalmak futkosnak,
s az aljanép vacogva
földhöz szorítja homlokát.

Hipnózis

I.

Lyukas az ég, elrozsdált bádog,
résein félelem csorog,
összebújnak a bőrig ázott
dalok, didergő verssorok,

pehelynyi fény sír, mint a gyermek,
ki a sötétben elveszett,
botorkálnak félvak szerelmek,
sikolyok, tébolyult neszek,

szél száguld, habos szájú dúvad,
kivillantva tépőfogát,
ahol elzúg, halálszagúak
a térdre bukott almafák,

elkékült országok verődnek
egymáshoz, nyakukon kötél —
mákony kellene, sűrű főzet,
aludni, míg itt jár a tél.

II.

Hogyan lett ismét úr e tájon
a cafrangos, szájas ripők?
Milyen hipnózis, ferde álom
nyűgözi a bódult időt?

Süvegek, mentők, rókaprémek,
vedlett farsangi maskarák:
miféle szívtipró igéket
tud ez a szélütött világ?

Csalót kendőz a hitvány festék,
pőrék a bemázolt szavak!
Eszmélni kell, amíg lehet még,
míg van ép mag a föld alatt,

míg él egy zátonyon a hűség,
ez a szívós hajótörött,
s tűhegynyi rést keres a fű még
a rászakadt kövek között.

Beatrice

Nyolcéves volt az Arno-parti lányka,
midőn azt a fiúcskát megigézte,
ki csak egy évvel volt idősebb nála.

S a fiú sűrűbben járt a misére,
hogy a leányt, ha messziről is, lássa,
behúzódván a templom szegletébe.

Ó, lopott percek titkos villanása!
Ó, szépség szirma, mely lehull remegve
a karmos szélben, s nem nő soha mása!

Elment szegény. S ki tudja, létezett-e,
nem mese volt-e, felhők fényvarázsa?
De a költő mindhalálig szerette.

Talán csak elgondolta, kitalálta,
szelíd nővérnek, szűzi szeretőnek,
kit melengethet gyengédsége lángja.

Mert ölelgetett mindenféle nőket,
de igazán csak egyet szeretett,
a legkülönbet, az álomból szőttet,

tudván: ha elporlanak a hegyek,
tenger kiszikkad, világok ledőlnek,
van szerelem, csillagnál fényesebb,

amely túléli őket.

ISBN 963 550 228 1

A szerző kiadása
Nyomás: UNIO-PRINT Kft.
1084 Budapest, Mátyás tér 10-11.
Telefon: 313-4611

© Rozsnyai Ervin, 1997